

Örökségünk, élő múltunk

Nem túlzás a szó, egy egész ország ünnepelte, persze stílszerűen, nem csinadrattával, nem a feltűnést, a felhajtást, a látványosságot, a produkciót és külszínt kergetve a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának 175 éves jubileumát. Kultúrmenedzsmentről és a könyvtárügy önbemutatójáról szóló könyvekben tanítani lehetne (és kellene is), miként lehet (és ha lehet, kell is) megülni egy ilyen nemes-szép évfordulót. Úgy, ahogy – paradigmátikusán – az MTA Könyvtára tette. Nemzetközi és hazai tudományos konferenciákkal, rendezvényekkel, a könyvtár mai állapotáról, eddig megtett útjáról szóló igen alapos, sok-sok új információt, kutatási eredményt, szakmai koncepciót hozó-felmutató írással, publikációval, a könyvtár „gazdájának”, munkatársainak, vezetőinek visszafogottságukban is többszörösen megalapozott önbecsülésről tanúskodó megnyilvánulásaiival, az interneten, a sajtóban és egyéb médiumokban közreadott beszámolókkal, informatív anyagokkal. És egy kitűnő, mintáértékű könyvvel. Az évforduló alkalmából jelent meg az *Örökségünk, élő múltunk* című kiemelkedően szép kiadvány. Az alábbiakban ennek bemutatására vállalkoznánk: mi így véljük leginkább stílszerűen megoldhatni az MTA Könyvtára jubileumának ünneplését. Ötletünk nem eredeti, magától az akadémiai könyvtártól lestük el a metódust.

A vaskos kiadvány ugyanis éppen nem „ünneplő”, „ünneplő” összeállítás. Épp csak időzítése az. Erre a munkára mindenképp szükség volt, a kötet által bemutatott tények és összefüggések feltárása régi, kedves adósság, a mű által sugárzott információkra már régóta „kíváncsi” volt a magyar tudományosság is, a könyvtáros szakma is, a művelt nagyközönség is. A kötet, miként alcíme is mondja (*Gyűjtemények a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában*) arról szól, azt mutatja be, ami a könyvtár talán legnagyobb kincse, értéke, ontológiai státusának legfőbb megalapozója, egyúttal azonban az a szegmense is a hihetetlenül gazdag gyűjteménynek, amelyről a kívülállók (és ebből a szempontból a könyvtárosok is kívülállók, legalábbis mindazok, akik nem munkatársai az MTA könyvtárának) a legkevesebbet tudhatják. Hisz a könyvtár történetéről, 175 évének históriájáról számos hosszabb-rövidebb írás szól, mai helyzetét, törekvéseit, terveit, irányultságát, munkamódszerét is megismerheti ki-ki – az általa választott szinten és részletességgel – a megfelelő dokumentumokból. Maguk a gyűjtemények, ezek főbbjei azonban hétpecsétetes titkok voltak a kívülállók (lásd mint fent!) számára. Voltak, mert bemutatásukat mintaszerűen elvégezni, hosszú időre megalapozza a most megjelent kötet.

Az *Örökségünk a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Közleményei* című sorozatban jelent meg (sorozatszerkesztők *Fekete Gézáné* és *Vekerdi László*), ilyen szempontból sem „ünneplő” kiadvány hát. Része, szerves része egy hosszabb távú (és remek eredmények sokaságát hozott) kiadói vállalkozásnak, épp csak kimagasló sorozatbéli társai közül.

E sorok írója számára roppant vonzó az, hogy – oly sok hasonló igényű (de nem hasonló színvonalú) társától eltérően – az *Örökségünk* nem kerít nagy feneket a

„dolognak”. Nem magyarázza el (akinek ezt magyarázni kell, annak úgyis hiába), mit jelent egy *gyűjtemény* a gyűjteményben, nem veszteget oldalakat arra, hogy *általában* méltassa a gyűjteményeket, hanem in medias res fog a munkához. A legmegbízhatóbb, a gyűjteményeket legalaposabban ismerők írták a tanulmányokat, nem igyekeztek valamiféle egységes (az csak álságos lehetett-lett volna) metodikával közelíteni témáikhoz. Minden gyűjtemény más és más, mindegyik külön, sajátos, egyéni arculatú bemutatást igényelhet és kap is. Az egyik legfőbb tanulsága a munkának talán éppen az, hogy fényesen kiderül belőle: *si duo faciunt idem, non est idem*. Mert egészen más az ósnyomtatványok gyűjteménye és a Toldy Ferenc-hagyaték, a Goethe-gyűjtemény és a magyar nyelvemlékek gyűjteménye, az Ady-hagyatékkal kapcsolatban másról kell szólni, mint Lengyel József kéziratái esetében. Más és más az egyes gyűjteményeket bemutató tanulmányok módszere, de még sokkal inkább érvényes ez magukra a gyűjteményekre, amelyek kapcsán – és épp a másság okán – a klasszikus és modern (sőt itt-ott posztmodern) gyűjteményszervezés és prezentálás szinte teljes skálája felvonultatik, szakmai tanulságok, meglátások és „fogások” tucatjait téve közkinccsé. Az Örökségünk szerzői (*F. Csanak Dóra, Rozsondai Marianne, Abaffy Csilla, Vekerdí László, Körmeny Kinga, Mázi Dóra, Rozsondai Béla, Marth Hildegard, Ormos István, Apor Éva, Huszághné Kelecsényi Ágnes, Vitályos László, Horányi Károly és Babus Antal*) persze tudósok, diszciplínáik országos nevei, a gyűjtemények, amelyekről szólnak világszínvonalú értékek (és mint gyűjtemények a legfogósabb problémák sokaságát sűrítik magukba), ám ennek ellenére (vagy tán épp ezért) a módszertani, „könyvtártani”, szakmai hozadékuk eléggé túl nem becsülhető módon tanulságos minden igazi könyvtáros számára. Mert hisz – ősi közhely, a szabómesterség egyik alaptudnivalója – a bőre szabott ruhát karcsúsítani sokkal könnyebb, mint a szűkösen mért anyagból mérete-sebb valamit készíteni. A teli marokkal mért szakmai fogásokból ki-ki annyit hasznosíthat jóval szerényebb saját gyűjteményei kezelése terén, amennyire szükség mutatkozik. Nemcsak arról van tehát szó, hogy a (könyvtáros) szakmai olvasó egy-egy olyan gyűjteménnyel ismerkedhet meg igen alaposan, amelyet talán sohasem fog látni, használni, hanem arról (is), hogy tankönyvként, gyűjteményszervezési útmutatóként, méghozzá az útmutatást konkrét anyagon, „élesben” bemutató könyvet, segédletként hasznosítható munkát kap kézhez. Az értekezések közül csak egyetlenek a címében (*Vekerdí László: A Bolyai-gyűjtemény a Bolyai-kutatásban*) szerepel utalás a gyűjtemények használatának legadekvátabb és egyúttal messze legfontosabb módjáról, a tudományos kutatásról. Ám – a címbe való kiemelés nélkül is – minden tanulmány erről szól, erről is szól nyomatékosan. A kutatásról mint a gyűjtemények megalapozásának, megszervezésének, feltárásának, kezelésének és hasznosításának módszeréről és jellegéről, bázisáról és hozadékaról, inputjáról és outputjáról, ám annak sajátosságait szimulálni kénytelen (mert csak így adekvátan felépíthető–kezelhető–használható) más gyűjtemények (közművelődésiek, helyismeretiek, praktikusok stb.) számára. Mivel konkrét anyagok konkrét gyűjtéséről, tárolásáról, kezeléséről, közrebocsátásáról, védelméről, prezentálásáról (stb.) van szó minden tanulmányban, nem csoda, ha rendre felmerülnek – persze nem vitatémákként, nem szakmai kérdések szemlézésekként – ellentmondások, antinómiák és apóriák is. A gyűjteményszervezés a könyvtári munka egyik legtöbb problémát, kérdést, „megoldhatatlan” (azért idézőjelben, mert valamiképp azért persze meg kell őket oldani) dilemmát felvető területe. Nos, az Örökségünk valóságos

tárházát kínálja ezeknek a dilemmáknak, ám egyúttal megoldásaikat is prezentálja. Ez a megoldás egy-egy értekezés esetében a legérdekesebb olvasnivalók közé tartozik. Hisz nem általános érvényű, végleges, biztos receptekről van szó, de persze nem is a „mi így csináljuk”, a „nálunk ez a szokás” fölötté kétes értékű praktikizmusáról. Nem, hanem valódi, ha sokszor persze ellentmondásos, talán ideiglenes, talán csak egy időre szóló gyakorlat bemutatásáról, amelyből tehát nemcsak azt tanulhatja meg a – másutt – gyűjteményt szervező, hogy problémáival más is küszködik, hanem az alternatívák mérlegelését, súlyozását, az előnyök és hátrányok összevetését is, valamint azt az eléggé túl nem becsülhető tanulságot is, hogy nincs, mert nem lehet „végleges”, „tökéletes” megoldás.

Elképzelhető, hogy sokan vannak, akik úgy vélik, szép-szép ez a könyv, ám sokkal jobb lenne ezeket a gyönyörűségeket, szakmai–tudományos kincseket élőben, igaziban látni–tapintani. Bizonytalán olyanok is akadnak, akik egyről–másról szívesen olvastak volna többet, még részletesebbet, konkrétabbat, a problémákat még alaposabban, még közelebből bemutatókat. Ám nekik is, a számukra is felér ennek a műnek a forgatása egy hosszabb személyes látogatással, szakmai beszélgetések óráival. Ráadásul, kézügyben tartva ezt a remek kiadványt, egy permanensen jelenlévő szaktanácsadó is nyertek.

Említettük, hogy igen szép kiadvány az Örökségünk. Valóban az. Színes és fekete-fehér fotók, művészi és tudományos becsű ábrák, szövegminták, kötéstáblák, enteriőrök, arcképek, csoportképek stb. sokasága okoz gyönyörűséget a lapozgatónak. Ám ez a sok szépség éppen nem öncélú, vagy csak az esztétikai fogékonyságot ingerlő-vonzó valami. A gyűjtemények ismertetéseiből – többek közt – arra is fény vetül, hogy ezek a gyűjtemények miben és mennyire komplex összetételű „állagok”. Természetesen más-más mértékben és módon, de szinte kivétel nélkül *tárgyi* gyűjtemények is, nemcsak könyvek és kéziratok tárai, hanem objektumoké, képeké, ábráké, iparművészeti remekléseké vagy vizuális információforrásoké, és persze arról is bőségesen szó esik, hogy ezek a „nem hagyományos” (a szó persze nem szerepel az értekezésekben, mi is csak idézőjelben, mintegy ironikusan használjuk, hisz egyrészt van-e hagyományosabb valami mint – mondjuk – egy-egy kötéstábla, másrészt éppen az ún. nem hagyományos dokumentumoknak alakult ki – immáron sok évtizede – egy kezelési, feltárási, prezentálási hagyománya, klasszikus bánásmódja) dokumentumok miként illeszkednek szervesen a „hagyományosakhoz”, azokat hogyan, milyen eszközrendszerek közvetítésével egészítik ki, teszik komplexebbé. A képek és ábrák válogatása azért is szerencsés, mert még a tanulmányokban el nem mélyedők is láthatják (pl. az Ady-fotók átpörgetésekor), milyen gyűjteményi haszon, milyen plusz információk származhatnak ezeknek a dokumentumoknak a gyűjteményekben való jelenlétéből.

Hogy az Örökségünk mit jelent a szaktudományosságunknak (mondjuk a Teleki-, a Széchenyi-, a Bolyai-kutatásnak [stb.]), arról az egyes diszciplínák (történelem, művelődés- és tudománytörténet-írás, nyelvészet stb.) szakemberei fognak beszámolni. Mi a magunk szakmájának nyújtott hozadékát kívántuk csak felvillantani. És – még egyszer – nyomatékosan kívánnánk utalni arra, hogy lehet így is ünnepelni: súlyos, gazdag, pazarlóan sokoldalú ajándékot nyújtva az ünneplőknek. (VK)

Örökségünk, élő múltunk. Gyűjtemények a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában. Bp., 2001.